

“Nasıl Görünüyorsa Tarihi Öyle Yazmak” Düşüncesinin Mimarı Bir Tarihçi: Polybius ve Tarih Yazıcılığı

A Historian Who is the Builder of the Idea of Writing the History How Really It Was: Polybius
and Historiography

Elif Ayça KARACA *

ORCID: 0000-0003-3072-8986

Makale Türü: Araştırma Dışı (Biyografi)

Article Type: Informal Essay (Biography)

Chicago:

Karaca, Elif Ayça. “Nasıl Görünüyorsa Tarihi Öyle Yazmak” Düşüncesinin Mimarı Bir Tarihçi: Polybius ve Tarih Yazıcılığı” *Tarihçi* 2, no:2 (Mayıs 2022): 105-112.

Özet

Herodotos ile başladığı kabul edilen tarih yazıcılığı farklı dönemlerde farklı tarihçilerin ortaya çıkardıkları yeni yazım teknikleriyle gelişerek günümüzdeki formuna ulaştı. Antik dönemde tarih yazıcılığı birkaç tarihçinin yazdıklarıyla büyük değişikliklere uğradı. Bunlardan ilk Thucydides idi. Thucydides, tarih yazıcılığını daha gerçekçi bir anlatımla birleştirdi. Yine antik dönemin önemli isimlerinden biri olan Polybius kaleme aldığı 40 ciltlik Tarihler adlı eseriyle tarih yazıcılığına yeni yaklaşımlar getirdi. Bu yenilikler, karşılaştırmalı dünya tarihi yazıcılığı, tarihsel olayların nasıl görünüyorsa öyle yazılması gerektiği ve tarih yazımında belge kullanılmasının gerekliliği idi. Polybius’un bu düşünceleri Alman tarihçi Leopold von Ranke tarafından geliştirilerek bilimsel tarihçiliğin temelleri haline getirildi.

Bu çalışmada Polybius’un hayatı, eserleri ve tarih yazıcılığı ile ilgili düşünceleri hakkında bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Polybius, Tarihler, Tarih Yöntemi, Tarihyazımı, Leopold von Ranke

* PhD Candidate, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, elifaycakaraca@gmail.com

Abstract

Historiography, accepted to have started with Herodotus, has developed with new writing techniques created by different historians in different era and reached its present form. Historiography in antiquity underwent major changes with the writings of several historians. The first of these was Thucydides. Thucydides combined historiography with a more realistic narrative. Polybius, also one of the important names of the ancient era, brought new approaches to historiography with his 40-volume work. These innovations were comparative world historiography, the need to write historical events as they appeared, and the necessity of using documents in historiography. These ideas of Polybius were developed by the German historian Leopold von Ranke and became the foundations of scientific historiography. It will be given in this study, the information about Polybius' life, works and thoughts on historiography.

Keywords: Polybius, the Histories, the Method of Historiography, Historiography, Leopold von Ranke.

Giriş

Tarih yazıcılığının ne zaman ve nasıl başladığına dair görüşler birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin Daniel Wool, Tarihin Küresel Tarihi başlıklı çalışmasında tarih yazıcılığının yazının icadı ile başladığını, ilkçağ uygarlıklarının kral listelerinin veya mali kayıtlarının da tarihçiliğin bir parçası olduğunu ileri sürer. Bu düşünceye karşı R.G. Collingwood, Tarih Tasarımı adlı eserinde tarihçiliğin özel bir bilgi üretimi olduğunu, resmi gazetelerin, kral listelerinin veya işlenmemiş belgelerin tarih yazımının bir parçası değil tarihçinin faydalandığı meta olduğunu ileri sürer. Collingwood, tarih yazımının soru sormakla başladığını, tarihçinin bir gerçekliğin arayışı içinde olduğunu, bu nedenle de tarihsel bilginin özel bir üretim olduğunu belirtir. Özel bir bilgi türü olması nedeniyle de ilk kez Herodotos'un kaleme aldığı *Historia* adlı eserle tarihçiliğin başladığını iddia eder.

Herodotos'un *Historia* adlı eseri günümüz tarihçilik anlayışından çok uzak, efsane ve mitlerle karışmış olsa da daha sonraki tarih yazıcılıklarına yol açması nedeniyle hem bir başlangıç hem de diğerlerini etkileyerek *historia* adının özel olarak tarih yazıcılığı için kullanılmasını sağlayan eser oldu. Herodotos'un *Historia*'sından sonra aynı isimle kaleme alınan birçok eser vardır. İlk *historia* örneklerinden biri M.Ö: 200-118 tarihleri arasında yaşamış olan Grek tarihçi Polybius tarafından kaleme alındı. Polybius, *historia* adını genel anlamdaki bir araştırma ve soruşturma için değil, doğrudan tarihçinin yaptığı tarihsel olay araştırmasını tanımlamak için kullandı.

Şehir tarihçileri olarak adlandırılan tarihçilerin önemli isimlerinden biri olan Polybius tarih yazıcılığına etki eden, tarih yazıcılığını şekillendiren ve kendisinden sonraki kuşakların da historia yazımı geleneğini sürdürmesini sağlayan isimdir. Bu nedenle tarih yazıcılığında ortaya çıkardığı etki ile en az Herodotos kadar önemlidir. Tarih yazıcısı olarak Polybius'u önemli kılan önemli özelliği tarihçiliğin amacını ve nasıl yapılacağını sorgulayarak tarihçilik açısından çok erken denilebilecek dönemde bir tarih felsefesi geliştirmiş olmasıdır. Polybius, tarihçinin gerçeklerden uzaklaşmadan “nasıl görünüyorsa tarihi öyle yazması gerektiğini” ilk kez ortaya koyan tarihçidir. Polybius'un bu ilkesi 19. Yüzyılda Leopold von Ranke tarafından “wie es eigentlich gewesen” şeklinde kullanılarak meşhur edilmiştir. Tarih yazıcılığına hem yazım şekli hem de tarih felsefesiyle katkıda bulunan Polybius kimdir? Tarih yazıcılığı hakkındaki düşünceleri ve tarih felsefesi nelerdir? Ve Historia adlı eseri hangi özelliklere sahiptir?

Polybius'un Hayatı

Devlet adamı ve zengin bir toprak sahibi olan Lycortas'ın oğlu olan Polybius M.Ö. 200'de Akha Ligi içerisinde yer alan Megalopolis'te doğdu. Makedonya Krallığının genişlemesine karşı kurulan ve Roma Cumhuriyeti ile müttefik olan Akha Birliği (Achean League) orta ve kuzey Pelopennes'deki şehir devletlerinin oluşturduğu bir konfederasyondur. Akha Birliği her ne kadar müttefik olsa da zaman zaman Roma ile çatışmalar da yaşandı. Roma, Akha Birliğinin istediği gibi davranmadığı gerekçesiyle bin kişilik bir grubu rehin aldı. Bu politikanın bir sonucu olarak Roma'ya götürülenlerden biri de Polybius idi. Polybius'un içine doğduğu ve yaşadığı bu siyasi ortam onun bütün hayatını ve eserlerini şekillendiren önemli etken oldu.

Polybius'un nasıl bir eğitim aldığına dair kesin bilgiler bulunmuyor. Ancak kendi eserlerinden çıkarıldığı kadarıyla Megalopolis'in geleneksel eğitiminde medenileşme aracı olarak görülen müzik eğitimini küçük yaşlarda başladığı biliniyor. Akademik bir eğitimden daha çok at biniciliği ve avcılık gibi pratik bilgilere yöneldi, bunun bir sonucu olarak da genç yaşlarında Hipark (süvari kumandanı) olarak görev yaptı. Kariyeriyle ilgili bundan başka bir bilgi de bulunmuyor. Çok fazla kitap okuduğu, bunları eleştirel bir süzgeçten geçirdiği yine eserlerinden anlaşılıyor. Askerlik yapması dışında hangi mesleklere yöneldiğine dair pek bilgi bulunmasa da Polybius'un gençlik dönemlerinden itibaren Akha Birliğinin önemli isimlerinden biri haline geldiği anlaşılıyor.

Grekler Romalılarla müttefik olarak Makedonyalı Perseus'a karşı savaşıyorlardı. Polybius, Roma'ya desteğini açıkça ilan etmişti. Ancak Roma Akha Birliğini tam anlamıyla destek vermediği gerekçesiyle ihanetle suçluyordu. Roma ile Birlik arasındaki sorunların giderilmesi için Polybius Konsül Quintus Marcius Philipus'a elçi olarak gönderilmişti. Roma, Birliğe tam anlamıyla güvenmediği için teklif edilen desteği kabul etmedi. M.Ö. 168'de Pydna'da Makedonyalıların

yenilgiye uğratılmasından sonra Roma Cumhuriyeti Akha Birliğini cezalandırmak için bin kişilik bir grubu Roma'ya götürdü. Polybius bunlardan biriydi ve Roma'da yaşadığı dönem ve üzerindeki Roma etkisi onun eserlerine yansıyan önemli bir özellik oldu.

Polybius Roma'daki yaşamında önemli Romalı isimlerle arkadaşlıklar kurdu. Scipio Aemilianus bu isimlerden biriydi. Scipio ile kurduğu yakınlık nedeniyle Roma'da da itibarlı çevrelerde yer aldı. M.Ö. 150'de siyasi rehin olma durumu ortadan kalktı. Ülkesine döndükten bir süre sonra Scipio'nun daveti üzerine tekrar Roma'ya gitti. Scipio ile İspanya ve Afrika'ya gitti. Hannibal ile yapılan mücadeleye tanıklık etti ve Kartaca'nın yerle bir edilmesiyle sonuçlanan kuşatmada yer aldı. Atlantik okyanusunda yapılan keşif gezilerine katıldı. Bu keşif gezileri Pliny'nin Natural History başlıklı eserinde detaylarıyla anlatıldı. M.Ö. 146'dan sonra İskenderiye ve Sard'a yaptığı gezileri dışında Polybius'un hayatı hakkında çok az bilgi bulunuyor. Roma ile yakınlığı nedeniyle Roma'nın M.Ö. 146'da Akha Birliğini yok etme sürecinde Romalılarla anlaşma yapılması için çaba sarf ettiği tahmin ediliyor. Roma işgalinden sonra da Polybius, hayatının sonuna kadar bir Roma vatandaşı kimliği ile hayatını devam ettirdi. Bu nedenle Polybius ismi hem Grek hem de Romalı tarihçiler arasında sayılır. Polybius'un ne zaman hayatını kaybettiği tam anlamıyla bilinmiyor. M.Ö. 118'de öldüğü tahmin ediliyor.

Polybius'un Eserleri ve Historia

Polybius Roma sürgünü öncesinde muhtemelen birkaç eser kaleme almıştı. Bunlardan ilki günümüze kadar ulaşmamış olsa da hakkında çeşitli kaynaklarda bilgi bulunan Philopoemen'in Hayatı başlıklı eseridir. Bu kitabını Philopoemen'e duyduğu hayranlık nedeniyle kaleme almıştı. Akha Birliği'nin çok önemli isimlerinden biri olan Philopoemen'in M.Ö. 182'de yapılan cenaze töreninde onun küllerinin yer aldığı kabı Polybius taşımıştı. Yirmili yaşlarında olan Polybius'a böyle bir ayrıcalık tanınması muhtemelen Philopoemen ile olan yakınlığından kaynaklanıyordu. Polybius'un erken dönem diğer eseri ise Tactics (Taktikler) başlığını taşıyan daha çok strateji kitabıdır. Roma Cumhuriyeti'nin Galya'ya yaptığı seferlerin taktiklerini içeren eser aynı zamanda Polybius'un askeri zekâsını da yansıtmaktadır. Eserlerinden Akha'nın Yükselişi adlı bir çalışma daha yaptığı ancak bunu tamamlamadığı anlaşılmaktadır.

Polybius'un en önemli çalışması Roma Cumhuriyeti'ni anlattığı 5 cildi tam olarak ancak 6 ve 7. Ciltleri eksik olarak günümüze kadar ulaşan 40 ciltlik eseridir. Mevcut sayıların İngilizceye çevirileri W.R. Paton tarafından yapılmış ve Harvard Üniversitesi tarafından Loeb Classics serisi içerisinde üç cilt olarak 1922-23 yıllarında yayınlanmıştır.

Historia adlı eser Roma Cumhuriyeti'nin 220-163 yılları arasındaki elliüç yıllık döneminin detaylı anlatımını içerir ve eserin bilinen şekliyle adı Historia'dır. Bu eser daha sonraları Batı dünyasında 16. yüzyıldan itibaren Histories (Tarihler) adıyla tercüme edilmeye başlandı. Günümüzde de bu isimle anılmaktadır. Polybius Historia'da Roma'nın diğer devletler üzerinde kurduğu hâkimiyetin nedenlerini incelemektedir.

Polybius, Historia'yı kronolojik ve coğrafi açıdan tasnif ederek kaleme aldı. Bu açıdan belirli bir yöntem takip ettiği, bilgileri rastgele vermekten kaçındığı görülmektedir. Polybius'un kronolojiyi belirlemede kullandığı yöntem dört yılda bir yapılan olimpiyat oyunlarıdır. Olayların zamansal tanımlarını olimpiyatı esas alarak yapmaktadır. Örneğin bir olimpiyat yılında olay anlatımına Roma'dan başlayarak sırasıyla Sicilya, İspanya, Afrika, Grek, Makedonya, Asya ve Mısır'ı işlemektedir. Diğer olimpiyat yılında aynı coğrafi sırayla olay anlatımlarını gerçekleştirmektedir. Böylelikle hem zaman hem de coğrafya açısından belirli bir tasnif ile tarihsel anlatımını şekillendirmektedir. Bu son derece tasnifli yazım tarzı diğer antik dönem tarih yazıcılıklarından ayrılmaktadır.

Historia'nın birinci kitabında Polybius ağırlıklı olarak Kartaca ile Roma ilişkilerini işlemiştir.

İkinci kitapta Kartaca ile yapılan savaşlara ek olarak İspanya, Selevkoslar, Makedonya, Akha Birliği, İskenderiye ve Sard'a uzanan siyasal ilişkiler ve savaşlara değinmiştir. Bu yazım tarzıyla yerel tarih yazıcılığında dünya tarihine yönelen bir çizgi ortaya koymuştur.

Üçüncü kitapta tek bir konu işlenmiştir. General Scipio ile olan yakınlığı nedeniyle Polybius İkinci Pön Savaşını bütün detaylarıyla aktarmıştır.

Dört ve beşinci kitaplarda Grek şehir devletleri, Girit, Rodos, Bizans ve Sinop ile ilgili bilgiler verilmektedir. Roma Cumhuriyeti'nin yönetim biçimine ayrılmış konular dördüncü ciltte yer alır ve yönetim ile kanunlar arasındaki ilişkiyi burada işler.

Polibius'un Tarihçiliği ve Tarih Felsefesi

Polybius, Historia'da siyasi ve askeri olayları anlatırken bir taraftan da tarih ve tarihçilikle ilgili düşüncelerini paylaşır. Zaman zaman önceki tarihçileri ve eserlerini biraz da sert bir dille eleştirir. Ona göre tarih eğlence için öğrenilecek bir şey değildir. Tarihi öğrenmenin amacı son derece faydacıdır. Fayda sağlayan tarih de askeri ve siyasi bilgileri içermelidir. Ayrıca tarih yazıcılığı yerelliği değil dünya ölçeğindeki bilgilere yönelmeli, dünyadaki gelişimi ve değişimi anlamayı amaçlamalıdır.

İkinci kitapta yazdıklarının hiçbir kayda değer yönünün bulunmadığını ifade ederek Grek tarihçi Phylarchus'a saldırır ve şu değerlendirmeleri yapar: “Bir tarihçi, okuyucularını sansasyonel bilgiler vererek şaşırtma çabasında olmamalı. Tragedya yazarları gibi hareket etmemeli. İnsanların ihtimalli ifadelerini ve bunların muhtemel sonuçlarını değerlendirmeye yönelmemelidir. Tarihçi sadece ve sadece gerçekte olanları ve ne kadar sıradan olursa olsun gerçek söylemleri kaleme almalıdır. Çünkü tarihin amacı, trajedi üretiminin tam tersidir. Tragedya yazarı, izleyiciyi geçici olarak heyecanlandırmak ve büyülemek için her türlü ihtimal üzerine anlatı inşa eder. Gerçek olayların ve gerçek konuşmaların tarihçisi ise her zaman ciddi anlamda tarihi öğrenmek isteyenleri eğitir ve ikna eder. Buradaki amaç da tarihi öğrenmek isteyenlere bir fayda sağlamaktır.”

Onun gerçekliğe vurgu yapan ve tarihçi tarih nasıl olmuşsa onu bütün gerçekliği ile yazmalıdır düşüncesi daha sonra 19. yüzyılda Leopold von Ranke'nin temel ilkelerinden biri haline geldi. Tarihsel olayların gerçeklikten ayrılmadan kaleme alınması ve kaynakların analiz edilmesi düşüncesi Polybius'dan sonra gelen yazarlar tarafından da ifade edilmiştir. Örneğin Samsatlı Lukianos *Tarih Nasıl Yazılır?* adlı eserinde bu konuyu detaylandırmıştır. Dolayısıyla Ranke'nin tarihsel anlatı ile gerçeklik bağına kurarak “wie es eigentlich gewesen” şeklindeki bir söylemi ön plana çıkarması gerçekte özgün bir düşüncenin ifadesi değil, M.Ö. 2. yüzyılda Polybius tarafından dile getirilen bir düşüncenin 19. yüzyılda tekrar ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Diğer taraftan Polybius tarihin gerçekliğe dayalı olarak yazılması için mutlaka belgelere dayanmak gerektiğini de ortaya koymuştur. Kendisi eserini kaleme alırken Akhan Birliğinin ve Roma Cumhuriyeti'nin tuttuğu bütün kayıtları ve döneminde yapılan yazışmaları, mektupları incelemiştir. Bu açıdan bakıldığında da Ranke'ye atfedilen tarihin ancak belgelerle yazılabileceği düşüncesinin mimarı gerçekte Polybius olduğu tespit edilmektedir. Ranke'nin yaptığı ise Polybius'un tarih felsefesini geliştirerek 19. yüzyılın şartları içerisinde yeniden yorumlamaktan ibarettir.

Polybius, tarih yazıcılığı ile ilgili düşüncelerini diğer tarihçilerin eserlerini eleştirirken ortaya koyar. Gerçek olmayan bilgiler üzerinden tarih yazılması düşüncesine karşı çıkar ve sansasyonel bilgi verilmesini zayıflık olarak görür. 2, 3 ve 7 kitaplarda tarihçilere getirdiği eleştiriler yer alır. Tarihsel bilgilerin yetersizliği bir yana biyografi yazımlarında da kişilerin hayatlarında önemsiz olan konuların abartılarak anlatılmasının tarihçiliğin gerçekliği yazma görevine ters düştüğünü belirtir.

Tarihsel bilgilerin karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele alınması düşüncesi de Polybius'ta belirgin olarak kendisini gösterir. Bu konuda şöyle bir görüş ileri sürer: “Birbirinden bağımsız görünen dünya olayları gerçekte bir bütünün parçalarıdır. İtalya ve Afrika'ya ait olaylar Grek ve Asya ile doğrudan bağlantılıdır ve hepsi birleştiğinde bir sonuca ulaşır.” Polybius'a göre Roma'nın büyük bir dünya gücü haline gelmesini anlamının yolu da dünya tarihinden geçmektedir. Tarihçilerin

dünya tarihine yönelmemelerini ve uygarlıkların temel yönelimlerini anlamaya çalışmamalarını da eleştirir. Bu açıdan Polybius kendi çalışmasını kendisinden önceki tarih eserlerinden ayırır ve yazdığı eseri karşılaştırmalı dünya tarihi olarak değerlendirir.

Sonuç

Antik dönem tarihçilerinden biri olan Polybius kaleme aldığı 40 ciltlik eseriyle tarih yazıcılığında kayda değer bir yenilik getirir. Konuları birbirinden bağımsız ve kopuk olarak işlemez. Tam tersine farklı coğrafyalardaki konuları zaman ve yer bağlamında tasnif ederek okuyucuya sunar. Polybius bu uygulamasıyla hem karşılaştırmalı tarih çalışmasının hem de dünya tarih yazıcılığının ilk örneğini ortaya koyar.

Polybius'u kayda değer bir tarihçi yapan konu ise onun tarih yazıcılığını gerçeklik ve belgelerle ilişkilendirmesidir. Tarihçi, tragedya yazarından farklıdır. Gerçekleri yazmakla yükümlüdür. Bu nedenle olay anlatımında abartıya kaçamaz, ihtimaller üzerinden olay anlatımı yapamaz. Tarihçi, tarihsel olaylar nasıl görünüyorsa o gerçeklikte kaleme almalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de tarihçi belgeleri kullanmalıdır. Polybius'un bu düşüncesi daha sonra 19. yüzyılda Leopold von Ranke tarafından geliştirilerek bilimsel tarihçiliğin temel ilkesi haline getirilmiştir. Polybius'un düşüncelerinin modern çağda yer bulması aynı zamanda bilimsel gelişmelerin düşünsel boyutunun sürekliliğine işaret etmektedir.

Kaynakça

Baronowski, Donald Walter. Polybius and Roman Imperialism. Bloomsbury Publishing: London and New York, 2011.

Champion, Craig B. Cultural Politics in Polybius's Histories, University of California Press: Berkeley and Los Angeles, 2004.

Karaca, Taha Niyazi. Tarihçi: Geçmiş Kurgulamak, Kuram-Tasarım-İnşa, Timaş Yayınevi: İstanbul, 2020.

McGing, Brian. Polybius' Histories, Oxford University Press: Oxford, 2010.

Polibius and His World: Essays in Memory of F.W. Walbank. ed. Gibson, Bruce & Thomas Harris. Oxford University Press: Oxford, 2013.

Polibius, The Histories. Trans. Robin Waterfield. Oxford University Press: Oxford, 2010.

Polibius, The Histories. Vol. I-III. Trans. W.R. Paton. Harvard University Press: Cambridge and Massachusetts, 1922-23.

The Greek Historians. Edit. M.I. Finley. The Viking Press. New York, 1959.